

29.517

ODBITKA Z KWARTALNIKA „WSCHÓD - ORIENT” NR. 1 - 2 (9 - 10)

ALEKSANDER ŁOTOCKI

UKRAIŃSKA
MYŚL POLITYCZNA

W A R S Z A W A — 1 9 3 3

Ukraińska myśl polityczna.

Źródła ukraińskiej myśli politycznej kryją się w mrokach dziejów narodu ukraińskiego, w głębi jego przeszłości, kiedy dopiero zaczynała się kształtować świadomość narodowa. Pierwotne elementy myśli narodowej ewoluują następnie i rozwijają się w toku dziejów Ukrainy, stają się podstawą jej walk o istnienie. Są one utrwalone już w najdawniejszych pomnikach piśmiennictwa do naszych czasów zachowanych, w pomnikach XI i XII wieku. Z tych czasów zachowało się „Słowo o zgubie ziemi Ruskiej“, świadczące o głębokim uczuciu narodowym przodków dzisiejszego narodu ukraińskiego, o ich tkliwej miłości dla ojczyzny. Z doby tej datuje się charakterystyczny przejaw myśli narodowej o zabarwieniu państwowym — „Słowo o zakonie“ metropolity kijowskiego Ilarjona. Pierwsza kronika kijowska przesiąknięta jest głębokim patriotyzmem, umiłowaniem ziemi ojczystej, miłością, która boleje nad cierpieniami swego narodu, cieszy się z jego radości. Potężny poetycki wyraz patriotycznej myśli narodowej stanowi „Słowo o pulku Igora“. We wszystkich tych najdawniejszych pomnikach literatury ukraińskiej występuje na plan pierwszy ideał ojczyzny — ziemi ojczystej — państwa, obok głębokiej świadomości narodowej i jasnej myśli państwowej.

Nawała hord azjatyckich zniszczyła państwo kijowskie. Upadło ono nie z braku sił wewnętrznych, lecz z przyczyn zewnętrznych, elementarnych, przyjęła bowiem Ukraina na siebie straszny cios, broniąc w ten sposób Europę przed niszczycielską potęgą najeźdźców. Zrujnowana i wyczerpana, Ukraina wchodzi w skład Wielkiego Księstwa Litewskiego, które nie w takim stopniu, jak ona, zaznało klęski najazdu tatarskiego. Rozbita przez siły zewnętrzne, Ukraina zachowuje jednakże tężyznę kulturalną i świadomość narodo-państwową, odziedziczoną po stuleciach niepodległego bytu państwowego. Dzięki wpływom swych warstw kulturalnych i państwowo rozwiniętych, Ukraina, pozostając w składzie Wielkiego Księstwa Litewskiego, mimo to nie zatracą swych tradycji narodo-kulturalnych i państwowych. Nie zamiera ukraińska myśl narodo-państwowa i za czasów państwowego współżycia Ukrainy z Polską; przeciwnie, wykazuje wielką żywotność, rośnie w potęgę świadomości społeczeństwa — i to zarówno w warstwach kulturalnie przodujących jak i w masach najszerzych — i rozwija się w swych konsekwencjach logicznych. Ustrój Rze-

czypospolitej stwarzał po temu podatny grunt. Walki polityczne budziły myśl narodowo-państwową, utrzymywały ją w ciągłym natężeniu, nawracały do wiekowych tradycji. Jak żywem tętne biła ta myśl, świadczy jej naturalny wynik — powstanie niepodległego państwa.

Założyciel tego państwa Bohdan Chmielnicki, obliczając swe plany międzynarodowe na bliższą metę, celem znalezienia chwilowego wyjścia z powstałej sytuacji, w płaszczyźnie tymczasowych kombinacji politycznych, zawarł traktat z Moskwą, która zdążyła odzyskać siły po okresie „smutnawo wriemieni“ i, we wszystkie strony skierowując swe młode siły, rozpoczęła realizację imperjalistycznych zamysłów. W Perejasławiu spotkały się dwa różne światy, i wszelka wspólność między narodami o tak sprzeczej psychice była niewątpliwie sztuczną. Lecz węzła politycznego, związanego przez zawarcie tego traktatu, naród ukraiński i do dziś dnia nie zdołał ostatecznie rozwiązać. Następstwa błędu Chmielnickiego były tragiczne. Rozpoczęła się realizacja systemu żelaznego imperjalizmu, mającego za zadanie, mówiąc słowami Katarzyny II, „къ рукамъ прибрать“ Ukrainę. Lecz wszystkie te wysiłki nie zabily ukraińskiej myśli narodowej. Świeże wspomnienia o niepodległości państwowej budziły dążenia niepodległościowe. Tych wyzwoleńczych dążeń najwybitniejszym wyrazicielem był hetman Mazepa. Przez długie dziesiątki lat nosił się Mazepa z myślą wyzwolenia Ukrainy, organizując wybuch, który, jak pisze w swych listach, miał Ukrainę „od tego moskiewskiego tyrańskiego jarzma obronić“, lecz zbieg niesprzyjających okoliczności udaremnił te plany.

Powstanie Mazepy, aczkolwiek stłumione, nie pozostało bez śladu dla sprawy wyzwolenia ukraińskiego. Sam fakt zbrojnego czynu budził i podsycał myśl niepodległościową, otaczając aureolą bohaterów walki wyzwoléncej i stając się fermentem dla dalszych czynów o tym samym celu. Ukraińska myśl polityczna, obudzona przez powstanie, żyć nie przestawała. Żyła i na emigracji, której przywódcami byli mazepińcy: Hordijenko, Wojnarowski, a przede wszystkim Orlikowie ojciec i syn, żyła i na ujarzmionej ziemi ukraińskiej.

W ciężkich tych warunkach naród ukraiński dał najjaskrawszy, być może, w dziejach ludzkości dowód niezniszczalności idei narodowej, niezwyciężalności czynu, z myśli narodowej wypływającego.

W prymitywnej swej postaci było to romantyczne przywiązanie do przeszłości, do kozaczyzny i hetmańszczyzny, do obyczaju ojczystego, do pieśni, do języka i poezji ukraińskiej. W głębszym znaczeniu była to już świadomość odrębności i godności narodowej. Satrapa moskiewski na Ukrainie, Rumiancew w drugiej połowie XVIII wieku z oburzeniem konstatuje, że są ludzie, którzy „mimo wszelkich nauk i znajomości obcych krajów pozostali kozakami“ i nie porzucają sympatyj dla „swej własnej

narodowości“ i „słodkiej ojczyzny“. „Niewielka ta garstka ludzi — pisał Rumiancew — inaczej się nie odzywa, (twierdzi) tylko że są ludźmi ze świata całego najznakomitszymi, że niemasz nikogo silniejszego, odważniejszego, ani też mądrzejszego od nich, że niema nic dobrego, pożytecznego, ani poprostu wolnego, co mogłoby dla nich być odpowiedniem, że wreszcie wszystko, co mają, jest najlepsze“. Takie poczucie własnej godności narodowej, wydające się rysyfikatorom przesadnem, spostrzegamy nawet wśród ówczesnej biurokracji miejscowej na Ukrainie.

Bardzo ważnym dokumentem świadomości narodowej społeczeństwa ukraińskiego drugiej połowy XVIII wieku jest „Исторія Русовъ или Малої Росіи“ pióra jednego z najwykształceńszych ludzi owej epoki. Jest to, wedle trafnego określenia S. Jefremowa, „traktat historyczny co do treści i pamflet polityczny co do formy“. Autor popularnej tej pracy z proroczym patosem miota gromy na Moskwę za jej zbrodnie, na Ukrainie popelnione, i w jaskrawych barwach odmalowuje obraz tragedji po bitwie Połtawskiej. Nie były to odosobnione myśli jednostki, — popularności książki tej dowodzi fakt, że była ona szeroko rozpowszechniona na Ukrainie w odpisach rękopiśmiennych; oznacza to, że odbijała ona w sobie powszechne nastroje i nastroje te szerzyła, nie jedno pokolenie wychowując w miłości dla kraju ojczystego, w określonym narodowo-państwowym światopoglądzie.

Zewnętrzny przejawem praw politycznych Ukrainy był urząd hetmana. Rząd rosyjski naprzemian kasuje go i — po pewnych przerwach — przywraca, istniały więc widocznie nastroje na Ukrainie, domagające się jego restytucji. W 1763 roku starszyzna kozacka zwróciła się nawet do cesarzowej Katarzyny II z petycją o zatwierdzenie dziedziczości urzędu hetmańskiego w rodzie Razumowskich. Mimo ograniczenia roli hetmana Ukrainy do funkcji czysto dekoracyjnych, sam fakt istnienia tej instytucji, będącej symbolem państwowości ukraińskiej, dodawał ukraińskiej myśli politycznej soków żywotnych, napelniał ją treścią tradycyj państwowych.

Jakie znaczenie miały te tradycje dla politycznych nastrojów ówczesnego społeczeństwa, świadczy stanowisko, zajęte przez przedstawicieli ukraińskich w komisji 1767 r. W związku z tą komisją pisał ówczesny wielki książę i rządca Ukrainy, Rumiancew, do cesarzowej, że każda ustawa carska wydaje się Ukraińcom być pogwałceniem ich przywilejów, praw i wolności. Istotnie, wszystkie warstwy społeczeństwa, które brały udział w pracach komisji — starszyzna i prości kozacy, duchowieństwo i mieszczaństwo (przedstawiciele włościan do komisji nie powołano), — domagały się przywrócenia Ukrainie praw, na których „Гетманъ Богданъ Хмельницькій со своимъ малоросійскимъ народомъ приступилъ подъ державу всеросійскую“. Rząd w żądaniach tych widział „юварство и своевольство, фальшивыя и имъ несвойственныя республиканскія мысли“ i „развратныя мнѣнія“.

Nie były to wystąpienia odosobnione, — świadomość narodowa przenikała wszystkie warstwy społeczeństwa ukraińskiego, nie wyłączając najłojalniejszych, najmniej opornych jego elementów.

Za wszystkimi temi postulatami kryły się bardzo poważne aspiracje narodowo-państwowe, to też rząd rosyjski energicznie na nie reagował, pragnąc „Малую Россію къ рукамъ прибрать”. Katarzyna II konstatowała „самопроизвольное нѣкоторыхъ мнимыхъ привилегій и вольностей узаконеніе”, „внутреннюю противъ народа великоросійскаго ненависть” i „развратное мнѣніе”, wskutek którego „поставляли себя народомъ отъ здѣшняго отличнымъ”.

Świadomość swych praw narodowych tkwiła głęboko w narodzie ukraińskim, o czym świadczą chociażby podstępne sposoby, których chwycił się rząd rosyjski w swem dążeniu do zniszczenia tej świadomości. „Mała Rosja, Inflanty i Finlandja, — mówi cesarzowa Katarzyna, — są to prowincje, które się rządzą zatwierdzonemi dla nich przywilejami; pogwałcić owe przez pozbawienie wszystkich praw naraz byłoby wielce nieprzystojne, a jednak nazywać je cudzoziemskimi i na teje podstawie z nimi postępować jest więcej, niż błędem, można to bowiem z pewnością nazwać głupotą. Prowincje te należy doprowadzić w najłagodniejszy sposób do tego, by zruszczały i przestały patrzeć, jak wilki w lesie”. Dlatego też cesarzowa nie szczędziła wysiłków, by, jak pisała, „wiek i nazwa hetmanów zginęły, nie mówiąc już o tem, by osoba jakakolwiek do godności tej podniesioną została”.

Ukraińska świadomość narodowa, wychowana przez tradycję dziejową, nie ograniczała się do obrony tych lub innych pozycji praw narodowych, lecz nie obcą była i szerokim planom wyzwolenia narodowo-państwowego. Jednym z takich przedstawicieli ukraińskiej myśli narodowo-państwowej był Wasyl Kapnist, ściśle nawet, jako autor komedji „Ябеда”, z literaturą rosyjską związany. Złożył on rządowi pruskiemu w Berlinie w 1791 r. bardzo wyraźną deklarację, w której oświadcza, iż przysyłają go rodacy, tyranją rządu rosyjskiego do rozpacz doprowadzeni, z zapytaniem, czy mogą liczyć na pomoc króla pruskiego na wypadek, gdyby spróbowali w walce orężnej zrzucić z siebie obce jarzmo. Pomijając pytanie, czy pertraktacje te miały skutek praktyczny, uznać je należy za bardzo charakterystyczny objaw ówczesnej ukraińskiej myśli politycznej.

Takie były nastroje wyższych warstw społeczeństwa, mimo że zaczynały one powoli brać udział w funkcjonowaniu maszyny państwowej, i coraz bardziej odrywały się od mas ludowych. Niższe warstwy narodu ukraińskiego, pokrzywdzone w swych prawach nie tylko narodowych, lecz i ogólnoludzkich, obywatelskich, powrócone do stanu pańszczyźnianego, żyły nie tylko elementarnem życiem narodowem, lecz i pewnemi ideami społecz-

no=politycznymi. Lud dobrze pamiętał, że tak jeszcze niedawno był sam twórcą swego losu, to też niełatwo było pęd do wyzwolenia z niego wyrzeźbić. Masy ludowe były współtwórcami aktów prawnych, w imieniu ko= zactwa dokonywanych i współautorami bogatej poezji ludowej o walce w obronie praw ludowych (dumek, pieśni i t. d.). Zdane na własne siły, masy ludowe szukały sposobów wyzwolenia z ucisku społecznego. Aspi= racje ludowe znajdowały wyraz w rozruchach, które nie ustawały przez ca= ly wiek XVIII, a poczęści trwały i w wieku XIX. Rozruchów tych pod= kładem ideologicznym były wspomnienia o minionej wolności, połączone z uświadomieniem niesprawiedliwości społecznej.

Pod wpływem wypadków politycznych powstały wśród ludu pieśni po= lityczne, które zostały zapisane w drugiej połowie XIX stulecia. W pie= śniach tych znajdujemy echa wszystkich niemal ważniejszych wypadków wieku XVIII. Te twórczości ludowej pomniki świadczą niezbicie, że nie= tylko warstwy oświecone narodu ukraińskiego, lecz i lud prosty żywo uświadamiły sobie losy polityczne swej ojczyzny. Pozbawione praw poli= tycznych i społecznych, pokrzywdzone gospodarczo, masy ludowe świa= domie reagują na swe krzywdy społeczne i na wielką krzywdę narodowo= państwową kraju ojczystego. Reagują nietylko czynnie, nietylko walką zbrojną, lecz i drogą świadomej oceny ideologicznej pewnych zjawisk po= litycznych i społecznych. Z faktem tym liczyć się trzeba tembardziej, że z masy ludowej właśnie wyszedł Taras Szewczenko, nietylko najwybitniejsza postać literatury ukraińskiej, lecz i ideolog ukraińskiego światopoglądu społecznego i państwowego.

Poczynając od końca wieku XVIII, czynnikiem zjednoczenia narodo= wego, którym w średniowieczu była religja, staje się idea narodowa. Za= czynają się kształtować poglądy na życie narodów, które znalazły wyraz w „Ossjanie“ Macphersona, w „Ideach“ Herdera, w zbiorze poezji staroan= gielskiej Percy'ego. Narody europejskie zaczynają się doszukiwać swej istoty wewnętrznej. Ukraińskie odrodzenie narodowe jest jednym z fak= tów tego procesu historycznego.

Gruntem, na którym spotkały się wszystkie warstwy narodu ukraiń= skiego, jest słowo, najkonkretniejszy, a zarazem najgłębszy przejaw życia narodu. Słowo jest najpotężniejszym bastjonem ducha narodowego, naj= wierniejszym stróżem życia narodu. To też i słowo narodu ukraińskiego stało się siłą żywą, wznoszącą gmach jego odrodzenia. Siły tej źródłem nie= wyczerpanem były utwory poezji ludowej, w które się zagłębiali pisarze ukraińscy, bliskość duchową do swego narodu odczuwający. Do literatury ukraińskiej — literatury ludu — brał się tylko ten, kto dla ludu pracować pragnął. W ten sposób w literaturze ukraińskiej zlała się nierozdzielnie z treścią ideową forma narodowa słowa ludowego. Literatura ukraińska

stała się wyrazicielką interesów mas ludowych, i w tem jest źródło jej demokratyczności. Ów z życiem związany demokratyzm stanowił o jej żywotności, nie pozwalał jej zginąć na najcięższych stacjach jej drogi krzyżowej, kiedy wszystko, zda się, skazywało ją na śmierć. Losy literatury ukraińskiej wiążą się nierozzerwalnie z losami mas ludowych i nabierają znaczenia życiowego o tyle, o ile interesy mas ważą w życiu ludzkim.

Jak wyraźne były ówczesne ukraińskie prądy polityczno=państwowe, widać z jaskrawego ich odzwierciadlenia w piśmiennictwach obcych. Wystarczy przypomnieć utwory Byrona na tematy ukraińskie, szkołę romantyków ukraińskich w literaturze polskiej, a w Rosji chociażby Rylejewa, który z ukraińskiej tematyki politycznej niejednokrotnie czerpał natchnienie. Puszkina nawet wkłada w usta Mazepy słowa o treści zgoła niedwu=znacznej:

Давно безъ вольности и славы
Склоняли долго мы главы
Подъ покровительствомъ Варшавы,
Подъ самовластіемъ Москвы.
Но независимой державой
Украинѣ быть уже пора!

Charakterystycznym przejawem ukraińskiej myśli politycznej było bractwo Cyryla i Metodego. Zadaniem tej organizacji było szerzenie idei jedności słowiańskiej i federacji narodów słowiańskich na gruncie zupełnej wolności i autonomji mających do niej należeć narodów. Naród każdy miał tworzyć samodzielną republikę i korzystać ze wszystkich praw narodowych, „mieć swój język, swoją literaturę, swój ustrój społeczny“. Organem rządu federacyjnego, rozstrzygającym wspólne dla wszystkich sprawy, miał być sejm, złożony z posłów wszystkich narodów. Stowarzyszenie to dążyło do powszechnej równości i wolności, do zniesienia przywilejów stanowych, skasowania pańszczyzny, szerzenia oświaty dla ludu, powszechnego prawa wyborczego, obieralności urzędników i t. p. Cele swoje bractwo realizowało przez wychowanie młodzieży, walkę z analfabetyzmem, propagandę swych idei i t. p.

Program polityczny bractwa jest więc wyraźnie państwowo=niepodległościowy, jego federalizm zaś oparty jest na podłożu ogólno=słowiańskim.

Członkowie bractwa Kostomarow, O. Markowicz, Biłozerski, Hułak oraz zbliżeni do nich ideowo Szewczenko i Kulisz zostali w roku 1847 aresztowani i zesłani. Nie ginie jednak idea bractwa, idea narodowego i społecznego wyzwolenia Ukrainy. Idea ta znajduje wyrazicieli w literaturze ukraińskiej, w dziełach Marka Wowczka, autorki, która zyskała sławę

wę ukraińskiej Beecher Stowe, przedewszystkiem zaś w utworach Szew= czenki.

Jak widzimy, ukraińska myśl narodowa nie zamierała mimo ucisku zewnętrznego. Surowe represje steroryzowały, coprawda, słabych duchem, ale ludzie energiczni i bardziej uświadomieni nie ustają w pracy ideowej, a w chwilach osłabienia ucisku administracyjnego — przejawiają działal= ność i nazewnątrz. W 1860 roku powstaje w Petersburgu kółko, złożone z ludzi, którzy już dawniej pracowali na ukraińskiej niwie narodowej. Kół= ko to wydaje czasopismo „Osnowę“ i rozwija działalność wydawniczą i oświatową w duchu narodowo=ukraińskim. Hromady ukraińskie, wywo= dzące swe tradycje z bractwa Cyryla i Metodego, tworzą się i w innych miastach. Prócz hromady petersburskiej, skupiającej się wokół „Osnowy“, powstaje hromada w Kijowie. Ta ostatnia, t. zw. „Stara Hromada“, której członkami byli Antonowicz, Ryłski, Drahomanow, Koniski, odegrała do= nosną rolę w dziejach ruchu ukraińskiego, nie tylko przez oddziaływanie bezpośrednie, lecz i przez przygotowanie kadrów wybitnych działaczy ukraińskich, którzy z czasem po większej części poza jej ramami pracó= wali. Powstały również hromady ukraińskie w Charkowie, Czernihowie, Połtawie. Organizacje te stały się źródłami ukraińskiej myśli narodowej i laboratorjami, w których się ta myśl kształtowała. Z konspiracyjnych tych organizacji myśl wychodzi nazewnątrz i staje się na szerszą skalę fer= mentem nastrojów narodowych w społeczeństwie ukraińskim.

W „Kołokole“ Hercena ukazuje się w 1860 r. artykuł anonimowy, zaty= tułowany „Ukraina“. Artykuł ten — pióra Kostomarowa — powtarza nie= zapomniane zasady bractwa Cyryla i Metodego i głosi ideę federalizmu we wszechsłowiańskim słowa tego znaczeniu. Analogiczne oświadczenia uka= zują się w wydawnictwach rosyjskich. W 1863 r. Ukraińcy petersburscy ogłaszają drukiem deklarację zbiorową, w której czytamy, co następuje: „narodowość małoruska, jako jedna z indywidualności współczesnego chó= ru narodów, uważa, iż ma prawo indywidualność tę chronić i bronić jej od prób — skądkolwiek bądź pochodzących — starcia jej z oblicza ziemi“.

Krótki okres „wielkich reform“, które nastąpiły po panowaniu „cara= feldwebla“ Mikołaja I, zakończył się pasmem ponownej reakcji, niszczącej podstawy żywej, wolnej myśli politycznej. Również i na ukraiński ruch narodowy po krótkiej przerwie początku lat 60=tych posypały się nowe, nie= doznane jeszcze ciosy. Rozporządzenie ministra spraw wewnętrznych 1863 r., a następnie ukaz cesarski 1876 r. bez przesady skazywały słowo ukraińskie na śmierć. Był to pomysł zaiste szatański, obliczony na osiągnię= cie kilku celów naraz. Przedewszystkiem, przez obniżenie produkcji literac= kiej słowa ukraińskiego obniżano świadomość narodową ogółu ukraiń= skiego. Następnie odciągano siły ukraińskie od treści pracy narodowej —

politycznej, społecznej, kulturalnej, — zmuszając je do bezowocnej walki z przepisami ustawy represyjnej, do szukania sposobów przeciwdziałania zgubnym jej skutkom. Praca taka, ograniczająca się do bylejakiego podniesienia produkcji książkowej, do walki o najskromniejsze prawa języka ukraińskiego w życiu codziennym i w szkole ludowej, koncentrowała wysiłki ukraińskie na wąskim odcinku kulturalnym, odciągając je od pracy na szerszej arenie politycznej. Ta drobnostkowa na pozór działalność była niezbędna dla utrzymania ciągłości tradycji narodowej, nie zadawała wszakże umysłów radykalnych i czynnych politycznie, które w poszukiwaniu szerszych horyzontów zasilaly szeregi rewolucjonistów rosyjskich. Ci ostatni dla spraw narodowościowych byli obojętni i w tym też duchu wychowywali swych towarzyszy Ukraińców.

Ze względu zaś na to, że działalność polityczna na terenie imperjum rosyjskiego mogła się wyjawiać tylko w aktach teroru i buntu, laboratorium ukraińskiej myśli politycznej przeniosło się do Galicji. Galicja, stojąca wobec własnych, siły jej przekraczających, celów, tem mniej mogła podolać nowym a olbrzymim zadaniom. Zadania polityczne, dotyczące Ukrainy rosyjskiej, podejmują na terenie Galicji emigranci z nad Dniepru.

Do pracy politycznej staje tu Mychajło Drahomanow, emisariusz „Starej Hromady“. Dokonał on zadania, na terenie Rosji napotykanego na przeszkody nieprzewyciężone: wlał do ukraińskiego ruchu narodowego treść, którą żyła ówczesna ogólnoludzka myśl polityczna. Drahomanow położył podwaliny ukraińskiej ideologii politycznej. Jej podstawą jest „kosmopolityzm w celach, nacjonalizm w zasadach“. Połączenie tych zasad uważał za tak naturalne i konieczne, że zdaniem jego, „socjalista, który na Ukrainie nie przystąpi do Ukraińców,... nie douczył się, nie przemyślał do końca“.

W latach 80-tych zapanowała w Rosji straszliwa reakcja, która w całym państwie obniżyła tętno życia politycznego. Taki stan rzeczy nie pozostał bez wpływu na Ukrainę. Życie polityczne było tu tłumione więcej, niż gdziekolwiekbydź, a mimo to nie zamarło do reszty. W latach 80-tych powstaje w Petersburgu pierwsze ukraińskie ugrupowanie partyjne na platformie socjalistyczno-rewolucyjnej. Analogiczna grupa tworzy się w Kijowie i w 1893 r. drukuje „Profession de foi młodych Ukraińców“. W 1897 r. powstaje wszechukraińska organizacja, mająca za zadanie skupić na platformie narodowej wszystkie rozproszone ukraińskie elementy polityczne. W ośrodku tej organizacji stała, jako organ wykonawczy, „Rada“ w Kijowie, grupująca wokół siebie na zasadach federacji znajdujące się w poszczególnych miastach hromady terytorjalne, które trzy razy do roku wysyłały swych delegatów na zjazdy. Ta wszechukraińska organizacja, która z czasem przybiera nazwę „Towarzystwa Ukraińskich Postępowców“ (T. U. P.), aż do chwili wybuchu rewolucji odegrała w życiu ukraińskim

rolę kierowniczą. Ona to przewodziła akcji ukraińskiej we wszystkich dziedzinach życia, przede wszystkim zaś w samorządzie miejskim i ziemskim, oraz w naradach, które rząd rosyjski zaczął zwoływać jeszcze przed pierwszą rewolucją, na samym początku XX wieku. Z tego to źródła powstało w 1900 r. pierwsze zorganizowane stronnictwo Ukraińska Partja Rewolucyjna (R. U. P.). Obok niego istniała Ukraińska Partja Socjalistyczna (S. U. P.). Przez pewien czas obydwie te partje były organizacyjnie połączone w jedną. Do składu Ukraińskiej Partji Socjalistycznej wchodziły części elementy o rosyjskim nastawieniu narodowym. Wywołało to tarcia wewnętrzne, które doprowadziły wkońcu do powstania ukraińskiej partji Socjal-Demokratycznej, krzewiącej ideologję socjalizmu na ukraińskim gruncie narodowym. Wyraźnie narodowego zabarwienia nabiera Ukraińska Partja Ludowa, która w programie swym wysuwa na pierwszy plan momenty narodowe pod hasłem „Ukraina dla Ukraińców“, jak również zasadę ukraińskiej niezależności państwowej.

W 1907 r. powstaje stronnictwo demokratyczne, z którego wyodrębniają się elementy bardziej radykalne i tworzą partję radykalną. Po uzgodnieniu swych poglądów we wspólnym programie obydwie partje łączą się ponownie w jedno stronnictwo pod nazwą Partji Radykalno-Demokratycznej (R. D.).

W 1907 r. powstaje również Ukraińska Partja Socjal-Rewolucyjna (S. R.).

W okresie wielkiej wojny polityka represyj w stosunku do ruchów narodowych pogłębiła moment narodowy w programach wszystkich wyżej wymienionych partji ukraińskich. Odnowiona organizacja T. U. P. u staje się gdyby blokiem narodowym wszystkich stronnictw. O ile chodzi o orientację polityczną wszystkich ówczesnych partji ukraińskich, przeszła ona czasu wojny ewolucję od pierwotnej neutralności do późniejszego defetyzmu.

Idea ukraińskiej niezależności państwowej nabiera z biegiem czasu coraz to wyraźniejszych kształtów. W 1912 r. powstaje we Lwowie, z inicjatywy Ukraińców z Rosji Ukraińskiej, Komitet Informacyjny. Opracowuje on program, w którym hasło niepodległości Ukrainy jest zupełnie jasno zaznaczone. Na Ukrainie powstaje partja socjalistów-niepodległościowców. Pewnemu osłabieniu ulega idea niepodległościowa na samym początku rewolucji, gdy rozkwitły nadzieje na możliwość ukraińsko-rosyjskiej współpracy rewolucyjnej na wspólnym froncie walki o wspólne ideały polityczne. Okres wahań trwał jednak niedługo. Taktyka demokracji rosyjskiej w dziedzinie narodowościowej w istocie swej nie różniła się niczem od taktyki rządów carskich. Życie rozwiało niębawem wszelkie nadzieje, związane z federacją. Parlament Ukraiński—Ukraińska Centralna Rada — w swych

uniwersałach proklamuje suwerenność państwa ukraińskiego. Ostateczne konsekwencje z zasady suwerenności państwowej wyciągnął uniwersał Rady Centralnej z dnia 22 Stycznia 1918 r. Jak trwale były tej zasady podstawy faktyczne, widać chociażby z tego, że i po okupacji Ukrainy przez bolszewików ci ostatni uznali państwową niepodległość Ukrainy, do prawa wystąpienia ze Związku Socjalistycznych Sowieckich Republik włącznie. Faktyczne pogwałcenie konstytucji w niczem nie zmienia tradycyjnych zasad, przyświecających dziejom narodu ukraińskiego od zarania jego istnienia historycznego aż po dzień dzisiejszy.

Walka o niepodległość Ukrainy nie ustaje ani na chwilę; czynny udział w niej biorą nie poszczególne warstwy, lecz cały naród ukraiński, świadomy swych celów i aspiracji politycznych.

Dążenia, będące motorem ukraińskiej akcji narodowej w chwili obecnej, mają za sobą wielowiekową tradycję. Dążenia te są odziedziczone po całej historii narodu ukraińskiego, którą dzisiejsze jego pokolenie tylko kontynuuje, spełniając obowiązek historyczny wobec minionych i przyszłych pokoleń. Bałamuctwo polityczno-państwowe, siane przez dwa z górą stulecia przy pomocy wszelkich środków, stojących do dyspozycji wielkiego państwa, pozostały bez skutku. Świadomość narodo-ukraińska nie dała wykorzenić z siebie przekonania o swej odrębności narodowej. Przez tysiące lat żyły i żyją te same hasła, które i w najcięższych chwilach nie milkły. Ukraińcy uważają siebie za naród samoistny, któremu przysługują wszelkie prawa, właściwe narodom państwowym. Ideały narodowe jasno mu przyświecają, a w pamięci świeże jest wspomnienie pełnej chwały walki o zrealizowanie tych ideałów.

